

УДК 94:323.281 (47+57) "1927/1938" (092)

Doi: 10.55315/graph.1.2021.45-51

Тематична рубрика: історія.

БЕРЛІНСЬКА МІСІЯ: ПОКАРАННЯ ЗА ПРОВАЛ РОБОТИ ЗА «УКРАЇНСЬКОЮ ЛІНІЄЮ»

Сергій Макаrchук

кандидат історичних наук, доцент

Обласний центр пошукових досліджень та редакційно-видавничої діяльності.

м. Миколаїв, Україна

E-Mail: ocpdtrvd@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4279-1093>

Анотація. У статті зроблена спроба на основі архівних справ В. Долганова та К. Раух-Долганової, а також окремих публікацій прослідкувати роботу зовнішньої розвідки СРСР та радянської дипломатії щодо окремих груп української політичної еміграції за так званою «українською лінією» на прикладі роботи Повпредства СРСР у Берліні. Аналіз протоколів допитів дозволяє зробити висновок про безпосередній зв'язок між провалом роботи з розкладу української еміграції, штучного створення советофільських емігрантських організацій тощо і репресуванням виконавців цієї політики в 1920-х – початку 1930-х років. Зокрема, розглядається створення в Берліні товариства «Воля» з емігрантів-галичан, підходи до емігрантських груп Євгена Петрушевича та Євгена Коновальця. Аналізується робота агента нелегальної резидентури ІНО ОГПУ «Ігоря» (П.Ладана) та секретаря консульського відділу В.Долганова і корумпування деяких лідерів еміграції, їх прямого підкупу, схилення до повернення в СРСР, розкриваються методи роботи радянської дипломатії.

Ключові слова: Володимир Долганов, «Ігор», ІНО ОГПУ, нелегальна резидентура, Раух-Долганова, Рабольдт, повноважне представництво СРСР, репресії.

BERLIN MISSION: PUNISHMENT FOR FAILURE OF WORK ON THE «UKRAINIAN LINE»

Sergiy Makarchuk

PhD (historical sciences), associate professor

Regional Center of Research and Editorial and Publishing Activities

Mykolaiv, Ukraine

E-Mail: ocpdtrvd@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4279-1093>

Abstract. The article attempts to trace the work of the USSR's foreign intelligence and Soviet diplomacy on certain groups of Ukrainian political emigration on the basis of the archives of V. Dolganov and K. Raukh-Dolganova and separate publication, on the example of the work of the USSR Embassy in Berlin. On the basis of interrogation protocols, a conclusion is drawn about the direct connection between the failure of the work on the decomposition of Ukrainian emigration, artificially created Soviet-ophile emigrant organizations, etc., and the repression of executors of this policy in the 1920s and early 1930s. In particular, the establishment of the Will society in Berlin from emigrants – Galicians, approaches to the emigrant groups of Yevgen Petrushevich and Yevgen Konovalts are considered. The work of P. Ladan, an agent of the illegal residency of «Igor» OGPU INO, and V. Dolganov, secretary of the consular department, on the corruption of some emigration leaders, their direct bribery, and their inclination to return to the USSR are analyzed, and the methods of Soviet diplomacy are revealed.

Key words: Vladimir Dolganov, «Igor», INO OGPU, illegal residency, Raukh-Dolganova, Rabolt, plenipotentiary representation of the USSR, repressions.

Вступ. Увага радянської дипломатії та розвідки до Берліна мала вагомі причини, адже в міжвоєнний період столиця Німеччини стала одним із центрів еміграції, яка представляла різноманітні антибільшовицькі політичні партії та організації. Однією з найчисельніших була українська політична еміграція, представлена діячами національних урядів доби Української революції 1917-1921 рр. Тут знайшли притулок політики та військові з Наддніпрянщини, Галичини й Буковини, які в часи визвольних змагань входили до складу урядів Центральної Ради, Української держави П.Скоропадського, Директорії, ЗУНР, колишні вояки УПА.

У Берліні тривалий час перебували керівники Української військової організації (УВО) на чолі з Євгеном Коновальцем. У німецькій столиці знайшла прихисток група Євгена Петрушевича – очільника Західноукраїнської Народної Республіки. Українська еміграція вела активну політичну, наукову і культурну роботу, була створена низка видавництв та редакцій часописів. У 1926 р. був заснований Український науковий інститут у Берліні. Першим його очільником став історик Дмитро Дорошенко. Створювалися різноманітні українські товариства. Активна діяльність впливової української еміграції не могла не турбувати політичне керівництво СРСР. Відомий український історик О.С.Рубльов зазначав, що «дієвим способом розкладу української політичної еміграції й поширення більшовицької пропаганди стало на початку 1920-х років створення альтернативних видавництв на противагу існуючим українським і поступове захоплення національних видавництв за кордоном шляхом інфільтрації своєї агентури до складу їхніх редколегій, підкупу окремих працівників, а то й перекупка цілих видань або видавництв [1, с. 196]. Одночасно ініціювалося створення «советофільських» організацій.

Цій політиці більшовиків на теренах Німеччини та деяких інших європейських держав сприяло створення агентом ІНО ОГПУ «Бесром» (Б.К.Ільк) першої в історії радянської зовнішньої розвідки нелегальної резидентури. В 1930 р. його замінив розвідник-нелегал «Монд» (І.Камінський). Роботу за «українською лінією» очолював помічник резидента «Ігор» (П.С.Ладан – відомий український журналіст та видавець, функціонер Комінтерну та член ЦК Комуністичної партії Західної України (КПЗУ) [2, с. 210-211]. Для роботи з українською еміграцією потрібні були знання української мови та специфіки суто української проблематики, тому Москва, яка монополізувала кадрові призначення в дипломатичні представництва СРСР за кордоном, дозволяла, за клопотанням ЦК КП(б)У, обіймати певні посади в повноважних представництвах (далі – повпредства) громадянам Радянської України. У квітні 1927 р. на посаду Другого секретаря консульського відділу уповноваженого представництва СРСР у Берліні прибув Володимир Порфірович Долганов (Довганів). Берлінські й позаберлінські стежки П.Ладана і В. Долганова неодноразово перетиналися у 1928-1931 рр. У неформальній розвідувальній ієрархії нелегал П.Ладан стояв вище за свого колегу – офіційного дипломата [1, с. 226]. Зокрема, в довідці Центрального державного особливого архіву від 6 березня 1991 р. зазначено: «Спершу він [В.Долганов] виконував консульські обов'язки, згодом, після поїздки у квітні 1929 р. в Москву, він був прикомандирований до П'єра Ладана (П'єр Ладан, комуніст, агент ЧК, співробітник радянського посольства в Берліні, мав доручення реорганізації советської секретної служби у Франції, близький друг Аренса, радника советського посольства у Парижі). У справі, що її завела французька поліція на Долганова, є анкета з фотографією й особистим підписом Долганова, який отримав дозвіл французького консула в Берліні на поїздку до Франції терміном на шість днів, датована 11 жовтня 1930 р. Підстава: картотека французької контррозвідки і поліції» [3, т.2. с. 270].

Аналіз наукових джерел та літератури. Слід зазначити, що джерельна база з обраної теми досить обмежена. Перш за все, це архівні кримінальні справи на В.П.Долганова [3] та його дружину К.С.Раух-Долганову [4]. Протоколи допитів у них дають можливість проаналізувати методи роботи радянської дипломатії з розкладання української еміграції. Про діяльність Володимира Порфіровича в Берліні відомо ґрунтовну працю О.Рубльова, присвяченій Павлові Степановичу Ладану [1]. Проблема советофільства 1920-х рр. досліджується ним же в публікації про діяльність Н.Суровцової [5]. Нарешті, не зважаючи на тенденційність, «Очерки истории российской внешней разведки» [2] все ж дають певне уявлення про діяльність органів державної безпеки СРСР у зазначений період у Німеччині.

Метою дослідження є спроба методом мікроісторії дослідити механізм функціонування карально-репресивної системи, особливо в період Великого терору, а також тактику радянських спецслужб і дипломатії щодо різних груп української еміграції.

Виклад основних матеріалів дослідження. Як уже згадувалося вище, Володимир Порфірович Долганов прибув до німецької столиці у квітні 1927 року на посаду другого секретаря консульського відділу повноважного представництва СРСР. Він був уродженцем м. Білостока, закінчив Московський учительський інститут (1911 р.). Брав участь у Першій світовій війні, мав звання прапорщика. Згодом вчителював. У 1916-1918 рр. був членом УСДРП, з 1920 р. – в КП(б)У. Працював старшим інспектором і завідувачем Кременчуцького ОкрВНО [1, с. 215]. У 1923-1925 рр. працював у Полтавському губернському відділі народвіти завідувачем відділу соціального виховання. Уже після арешту на одному з допитів В.Долганов розповів:

«[...] Восени 1926 року мене викликали в ЦК КП(б)У до завідуючого відділу Габая, він спитав, чи я не проти поїздки на закордонну роботу. Коли я дізнався, що мене збираються послати в Берлін, я погодився. Габай послав мене до Упов[новаженого] Наркомінсправ Шліхтера. Шліхтер хвилин 10 поговорив зі мною і передав в ЦК, що я, на його думку, підходжу для роботи за кордоном» [3, с. 144].

Рішення про його призначення на дипломатичну службу ухвалило Політбюро ЦК КП(б)У ще 11 листопада 1926 р. На користь кандидатури Володимира Порфіровича свідчили не лише членство в КП(б)У, наявність повної вищої освіти, а й знання іноземних мов: «Знає німецьку (пише німецькою) і французьку мови» [1, с. 215]. Можливо, ця обставина відіграла свою роль в тому, що в 1931 році, після закінчення терміну закордонного відрядження, його призначили другим секретарем РПК Карл-Лібкнехтівського німецького національного району (з осені 1937 року – Миколаївська область). Туди ж на посаду директора районного театру була направлена і його дружина (у 1926 р. В.Долганов одружився з працівницею повпредства Катериною Емільвною Раух, німкенєю).

Уже за кордоном В.Долганов отримав докладніші вказівки щодо напрямків своєї «української роботи». Насамперед ішлося про створення на советофільських засадах організації західноукраїнських емігрантів-заробітчан. Це потрібно було провести «максимально конспіративно» і винятково через довірених осіб. Наголошувалося, що в закордонній роботі слід надзвичайно терпляче і лояльно «ставитися до українських націоналістів і вміти їх використовувати» [1, с. 216].

Так, восени 1927 р. В.Долганов ініціював створення «Культурно-освітнього об'єднання українських робітників у Німеччині «Воля»» й був куратором цього товариства до повернення в УСРР у 1931 р. Під час слідства Володимир Порфірович розповів: «[...] У травні чи червні місяці 1927 р. за порадою НКЗС я виїхав у Прагу на нараду українських закордонних працівників. У цій нараді повинні були брати участь я, Калюжний, Коцюбинський Юрій, радник повпредства у Варшаві й Полоцький – директор радянського банку в Парижі. Полоцький не приїхав, нарада відбулася без нього. ...Калюжний дав мені вказівку по контрреволюційній роботі в Німеччині. Він говорив про те, що свого часу у 1922-1925 рр., коли він працював в Українському повпредстві у Берліні, існувала контрреволюційна українська організація, і добре було б її відновити. З цією метою він рекомендував мені використовувати молодь, яка була в петлюрівській армії. Я погодився, і ми домовилися, що, крім встановлення безпосереднього зв'язку з емігрантськими контрреволюційними колами через Ліницького у Берліні, він вишле мені з Праги активних петлюрівців: Папенка, Носика і Кульчицького. Тоді він дав мені листа до своєї сестри Тунацької, яка проживала в Берліні, щоб вона зв'язала мене з Ліницьким» [3, с. 146–147].

Залишимо на совісті помічника оперуповноваженого особливого відділу Одеського УНКВС Каринковського, який розпочинав слідство у справі В.Долганова, за дописування в протокол допиту слів «контрреволюційний» та акцентуванні на поняттях «петлюрівці» та «націоналісти». Адже особливістю проведення репресій в УСРР було майже правилом обвинувачувати українців в «буржуазному націоналізмі». З показань В. Долганова стає зрозумілим, що ідея створення об'єднання «Воля» належить раднику повпредства СРСР у Празі Н. Калюжному, а реалізовував її Володимир Порфірович. Робота за «українською лінією» передбачала необхідність «підтримувати зв'язок з тими представниками української еміграції, які розчарувалися у подальшій боротьбі з Советською владою й прагнули повернутися в Советську Україну» і через них «проводити советофільську роботу серед

української еміграції» [3, т.2., с. 281].

Через Ліницького, який добре знав українську еміграцію, до створення об'єднання «Воля» долучилися Феркуняк, Лобач, Гошевський та Круч, які під час визвольних змагань служили в армії ЗУНР. Оскільки В.Долганов, як дипломат, повинен був залишатися за лаштунками, об'єднання очолив Феркуняк, який характеризувався як прибічник Коновальця. Таким чином, слідчий НКВС «майстерно» підводив до висновку, що організація «Воля» умисно ставилася під контроль Коновальця.

Ще одне обвинувачення В.Долганова – його ініціатива перед урядом УРСР щодо збільшення субсидій просоветськи налаштованій групі колишнього президента ЗУНР Є.Петрушевича, яка реальної роботи не вела. Володимир Порфірович Долганов був заарештований 11 вересня 1936 року в с. Ландау, районному центрі Карл-Лібкнехтівського району. Спочатку слідство велось особливим відділом Одеського управління НКВС, згодом матеріали слідства передали в Київ, у 3-й відділ УДБ НКВС. В обвинувальному висновку за ст. 54-4, 54-11, 54-6 ч.1 КК УРСР (тобто, обвинувачення у шпигунстві, участь в організації, створеній для скоєння злочинів та розголошення відомостей, які становлять державну таємницю) В.Долганову пригадали все: і дописування собі дореволюційного стажу підпільної діяльності, і участь в українських партіях, і берлінські справи. Зокрема, там вказувалося:

«За кордоном Долганов встановив зв'язок з українською контрреволюційною націоналістичною організацією ОУН і, будучи активним прибічником її керівника Коновальця, включився в активну контрреволюційну роботу серед емігрантів Західної України в Німеччині. [...] Слідуючи вказівкам ОУН та її керівника Коновальця, Долганов закинув у СРСР у різний час агенти ОУН – Маршалка, Папенко, Носик і Кульчицький» [3, т.2, с. 231].

За підсудністю його справу направили на розгляд військового трибуналу Київського воєнного округу. У справі збереглося лише коротке рішення трибуналу під головуванням військового юриста 1-го рангу Румського. Інші документи з протоколом засідання та вироком відсутні. У довідці військового трибуналу КВО, направленої голові Воєнної колегії Верховного суду СРСР наприкінці жовтня 1937 р., вказано, що вирок було винесено 21 серпня, а 22 жовтня 1937 р. Долганов В.П. був розстріляний. В архівній справі є також рішення Воєнної колегії Верховного Суду СРСР від 31 серпня 1937 р., згідно з яким його касаційна скарга була відхилена, а смертний вирок залишений у силі. 31 липня 1991 р. рішенням Воєнного прокурора КВО Долганов Володимир Порфірійович був посмертно реабілітований.

Така ж трагічна доля спіткала і дружину В. Долганова Катерину Емільївну, яка була заарештована 25 вересня 1936 р. К.-Лібкнехтівським районним відділом НКВС за підозрою в шпигунстві (ст. 54-6 КК УРСР). До речі, слідство за її справою вів все той же помічник оперуповноваженого особливого відділу Одеського УНКВС Каринковський. Катерина Емільївна Раух-Долганова народилася 19 липня 1896 р. в Німеччині у передмісті Бремена, і хоча на момент арешту отримала громадянство СРСР, але радянський паспорт ще не отримала.

З Володимиром Долгановим – своїм другим чоловіком, вона познайомилася в Повпредстві СРСР, де з 1918 р. працювала стенографісткою – кореспондентом. Влаштувалася на роботу в дипломатичну місію РСФФР за рекомендацією члена незалежної соціал-демократичної партії Німеччини Оскара Кона.

Катерина Емільївна в 1914-1916 рр. була членом Німецької соціал-демократичної партії, в 1916-1918 рр. – Незалежної соціал-демократичної партії (група «Спартак»), в 1918-1931 рр. – Комуністичної партії Німеччини. У 1931 р. вона перейшла в КП(б)У. У вересні 1936 р. була виключена з партії у зв'язку з арештом.

Слідчого в першу чергу цікавило, кому К. Раух-Долганова передавала інформацію про внутрішнє життя радянського повпредства, і чи був її перший чоловік Рабольдт (журналіст, редактор газети «Фрайтаг») агентом таємної поліції. Вона спочатку заперечувала наявність таких фактів. Але вже на допиті 15 листопада 1936 р. визнала: «[...] Рабольдт в період співмешкання зі мною цікавився у мене деякими питаннями, що відносяться до Радянського повпредства. Так, наприклад, він питав у мене, хто такий новий військовий аташе, питав про цілі приїзду в Берлін Чичеріна, про подробиці вбивства Воровського та ін. На подібні питання я давала Рабольдту відповіді в межах гласності» [4, с. 51].

Важко сказати, чи цікавила його ця інформація як звичайного журналіста, чи завербованого агента таємної поліції. На питання, хто зі знайомих був агентом гестапо, Катерина Емільївна висловила

припущення: «[...] Я підозрюю, що Екштейн, який виїхав в Німеччину в 1935 році із К.-Лібкнехтівського району. міг бути причетним до гестапо, т[ак] я[к] мав зв'язок з німецьким консулом в Одесі й отримав дозвіл на виїзд до Німеччини, незважаючи на те, що в Німеччині зазнав репресій за революційну діяльність» [4, с. 39].

Потім пригадала розповідь знайомого про колишнього чоловіка: «[...] Насправді, мені зі слів співробітника німецької центральної газети в Москві («ДЦЦ») Геллера Отто відомо, що мій колишній чоловік Рабольдт Еміль (у 1934 р. приїхав до Праги – С. М.) і Курт Керстен, які працюють в німецькій газеті за кордоном «Вельдамбер», є агентами німецької таємної поліції гестапо» [4, с. 42].

Формула обвинувачення «шпигунство» сама по собі вимагала встановити контакти з іноземцями. Слідчого Каринковського буквально цікавило все: кого з іноземних підданих у районі знає К. Раух-Долганова, характер листування з матір'ю та братом, чому шифрує листи та пересилає їх в Німеччину обхідним шляхом через Відень, кому з іноземців сприяла у відвіданні СРСР або влаштуванні на роботу в Радянському Союзі. Катерина Емільівна аргументовано спростовує відверто провокативні обвинувачення: так, листи пересилались в Лейпциг матері через [сім'ю] Фальтер у Відні «для того, щоб не підвести під репресії сім'ю за зв'язок зі мною» [4, с. 45], з тієї ж причини були написані «езоповою» мовою, адже в Німеччині прийшли до влади нацисти. Таким же чином шифрувалося листування з подругою:

«[...] Листування я мала з Вандою Бауерфрайт та її чоловіком, які проживають у Чехословаччині. Обидва комуністи. Шифр полягав у тому, що в тексті листа ми ... вказували, наприклад, слова «сім'я» замість «партія» і т.д. В такій шифрованій редакції я написала лише один лист, в якому повідомила, що Екштейн, який виїхав із СРСР в Німеччину «захворів», що означало, що він виключений з партії» [4, с. 54]. Німецьке консульство в Одесі ніколи не відвідувала і нікого там не знає. «У К.-Лібкнехтовському районі з іноземнопідданих я була знайома з: Кеглером, заступником директора Ландауської МТС, член КП(б)У, чехословацький підданий, Екштейном, ст. агроном райвиконкому, виїхав у Німеччину в 1935 році, перебував у підданстві й Берент, слюсар МТС в Ландау, німецький підданий, з останнім я знайома ще по Берліну» [4, с.48]. Сприяння іноземцям теж було в декількох випадках, наприклад, в 1924-25 рр. зверталася до Крестинського за сприянням у в'їзді в СРСР одного журналіста та посприяла уже згаданому Герберту Беренту, який пройшов через переслідування нацистів і концтабір, працевлаштуватись в с. Ландау. Іншим прохачам з Риги, Копенгагена, Праги – відмовляла.

Під час обшуку й арешту у Катерини Емільівни був вилучений паспорт, на ім'я Фрідріх Лайхт, виданий в травні 1931 р. Його приналежність і походження вона пояснила так: «Вилучений паспорт був отриманий в Німеччині за сприяння комуніста Макса Рельца для сина Ганса-Петера, щоб привезти його в СРСР. Він був відібраний у матері по суду. Але використати паспорт не вдалося, син знаходився під впливом першого чоловіка – Рабольдта і відмовився їхати в СРСР» [4, с. 57]. «В січні 1933 року я їздила в Німеччину з метою побачитися з матір'ю, яка проживала в Лейпцизі, і своїм сином Гансом-Петером. У Німеччині я прожила п'ять тижнів і відвідала Берлін, Лейпциг, с. Лецлінген і м. Файткельштадт» [4, с. 55].

3 грудня 1936 р. у справі К. Раух-Долганової з'являються нові мотиви: додається нове обвинувачення в німецькому націоналізмі, контрреволюційній агітації та пропаганді, проявах антисемітизму. Свідок Крейг Л. М. дав показання, що директор театру Раух-Долганова робить все можливе, щоб розвивалася в районі виключно німецька культура та пригноблює культуру інших народів. Мешканець с. Ландау Капчук І. І. звинуватив її у «фашистській роботі» й антисемітизмі, а Слободський Р. Б. в розлогодному доносі на ім'я начальника райвідділу НКВС – у «ворожій роботі» та проповіді німецького націоналізму. У справі Катерини Емільівни з'являється нова стаття обвинувачення – 54-10 (антирадянська агітація та пропаганда).

У постанові помічника оперуповноваженого 3-го відділу УДБ УНКВС по Одеській області від 10 серпня 1937 р. Сироченка, який долучився до слідства, зазначено: «[...] згідно з постановою підготовчого засідання спецколегії Одеського обласного суду від 3 липня 1937 року, слідча справа №24595 по обвинуваченню Раух-Долганової повернено з від. УНКВС з пропозицією до пред'явлення

обвинувачення обв. Раух-Долганової по ст. 20-54-1 п «а»

Постановив: до рішення, пред'явленого обвинуваченій Раух-Долгановій по ст. 54-10-ч.І, допред'явити ст. 20-54-1 п. «а» і дану справу направити Воєнному прокурору 6-го стрілецького корпусу для піддання обвин. Раух-Долганової суду Воєнного трибуналу» [4, с. 112]. За жодним пунктом обвинувачень Катерина Емільївна своєї вини не визнала. Не знайшовши зачіпок в доказах «шпигунства» (ст. 54-56), слідчі вирішили в кінці слідства пред'явити обвинувачення за ст. 54-1 «а» (зрада Батьківщини), тобто таку саму «розстрільну» статтю. В обвинувальному висновку від 31 серпня 1937 року фігурують вже зазначені статті 54-10 і 54-1 «а» КК УРСР.

8 вересня 1937 р. у висновку помічника воєнного прокурора 6-го стр. корпусу Румянцева було запропоновано направити справу К. Раух-Долганової на розгляд воєнного трибуналу Київського військового округу. Але з незрозумілих причин, у датованій листопадом 1937 р. Постанові НКВС УРСР (день не вказаний), складеній помічником оперуповноваженого 3-го відділу УДБ НКВС УРСР Рабчевським з мотивуванням, що «слідство проведено з достатньою повнотою й обвинувальний висновок відповідає матеріалам справи», документи Раух-Долганової К. Е. направили згідно з наказом №00485 НКВС СРСР в ГУДБ СРСР [4, с. 122].

Це абсолютно незрозуміло. Адже оперативний наказ НКВС СРСР №00485 «Про операцію з репресування членів Польської військової організації (ПОВ) в СРСР» від 11 серпня 1937 року не має жодного стосунку до етнічної німкені Катерини Емільївни Раух-Долганової. Вона не підпадає під жодну з категорій, зазначених в цьому наказі, які підлягають репресуванню.

У довідці 1 Спецвідділу НКВС УРСР зазначено: «Рішенням Народного Комісара Внутрішніх Справ і Прокурора СРСР (прот.№) 19 жовтня 1937 р. Раух-Долганова Катерина Емільївна засуджена в порядку наказу НКВС СРСР №00485 від 11 серпня 1937 року до вищої міри покарання – розстрілу. Вирок приведено до виконання 23 жовтня 1937 р. Нач. від. 1 Спецвідділу НКВД УССР Лейтенант держбезпеки (Таліс)» [4, с. 114]. У відповіді Управління СБУ в Миколаївській області на запит дочки Сидорової І. В. про долю її матері вказано, що рішенням воєнного прокурора Одеського воєнного округу від 10 травня 1990 р. Раух-Долганову К. Е. було реабілітовано.

Висновки: Трагічна доля подружжя Долганових безпосередньо пов'язана саме з роботою за «українською лінією». Зусилля як нелегальної резидентури ІНО ОДПУ СРСР, так і радянської дипломатії схилити низку вагомих політичних фігур української еміграції до повернення в СРСР (М.Порш, О.Удовиченко), інфільтруватися до оточення Коновальця, створення дієвих советофільських організацій та «зміновіхівських» видань зазнало повної поразки. Безумовно, що потрібно було знайти винуватців і покарати. Тому всі, хто був причетний до роботи з українською еміграцією, були репресовані. П. С. Ладан в 1931 р. був відізнаний до Москви й 27 квітня 1933 р. розстріляний. І. М. Камінський («Монд») у 1938 р. засуджений на 10 років таборів. У горнилі «Великого терору» 1937-1938 рр. були знищені Н.М.Калюжний, О.А. Полоцький, Ю.М. Коцюбинський. Прийшла черга і В.П. Долганова (а заодно і його дружини К.Е. Раух-Долганової) відповідати за берлінське фіаско. Опосередковано цю тезу підтверджує той факт, що місія в Берліні стала основним пунктом обвинувачення і підтверджується протоколами допитів вміщених в архівні справи.

Список використаної літератури

1. Рубльов О. С. Наша людина в Берліні. Павло Ладан (1892-1933) – манівцями націонал-комунізму й кремлівської розвідки. З архіву ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2007. № 13. С. 176–453.
2. Блауг М. Очерки истории российской внешней разведки. В бт. Москва : Международные отношения, 1997. Т. 2 : 1917-1933 годы. 272 с.
3. Сектор архівного забезпечення управління Служби безпеки України в Миколаївській обл. Спр.12132.
4. Державний архів Миколаївської області – Ф.5859.- Оп.2. – Спр.4066.
5. Рубльов О. С., Синицький П. Е. До історії вітчизняного советофільства початку 1920-х років: Співробітництво Н. Суровцової у часописі «Нова Громада». Проблеми історії України XIX- початку XX ст. 2007. № 13. С. 197–219.